

Αρχαία Ελληνική Θεματογραφία Α΄ Εξαμήνου (13Κ8_15)

Διδάσκων: Βασίλης Λιοτσάκης vliotsakis@yahoo.gr

Παράδοση α΄

Κείμενο 1

Περὶ πολλοῦ ἂν ποιησαίμην, ὧ ἄνδρες, τὸ τοιούτους ὑμᾶς ἐμοὶ δικαστὰς περὶ τούτου τοῦ πράγματος γενέσθαι, οἷοίπερ ἂν ὑμῖν αὐτοῖς εἴητε τοιαῦτα πεπονθότες· εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι, εἰ τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ τῶν ἄλλων ἔχοιτε, ἦνπερ περὶ ὑμῶν αὐτῶν, οὐκ ἂν εἴη ὅστις οὐκ ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἀγανακτοίη, ἀλλὰ πάντες ἂν περὶ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδευόντων τὰς ζημίας μικρὰς ἠγοῖσθε. καὶ ταῦτα οὐκ ἂν εἴη μόνον παρ' ὑμῖν οὕτως ἐγνωσμένα, ἀλλ' ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι· περὶ τούτου γὰρ μόνου τοῦ ἀδικήματος καὶ ἐν δημοκρατίᾳ καὶ ὀλιγαρχίᾳ ἢ αὐτὴ τιμωρία τοῖς ἀσθενεστάτοις πρὸς τοὺς τὰ μέγιστα δυναμένους ἀποδέδοται, ὥστε τὸν χεῖριστον τῶν αὐτῶν τυγχάνειν τῷ βελτίστῳ· οὕτως, ὧ ἄνδρες, ταύτην τὴν ὕβριν ἅπαντες ἄνθρωποι δεινοτάτην ἠγοῦνται. περὶ μὲν οὖν τοῦ μεγέθους τῆς ζημίας ἅπαντας ὑμᾶς νομίζω τὴν αὐτὴν διάνοιαν ἔχειν, καὶ οὐδένα οὕτως ὀλιγώρως διακεῖσθαι, ὅστις οἶεται δεῖν συγγνώμης τυγχάνειν ἢ μικρᾶς ζημίας ἀξίους ἠγεῖται τοὺς τῶν τοιούτων ἔργων αἰτίους· ἠγοῦμαι δέ, ὧ ἄνδρες, τοῦτό με δεῖν ἐπιδείξει, ὡς ἐμοίχευεν Ἐρατοσθένης τὴν γυναῖκα τὴν ἐμὴν καὶ ἐκείνην τε διέφθειρε καὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἤσχυνε καὶ ἐμὲ αὐτὸν ὕβρισεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐμὴν εἰσιών, καὶ οὔτε ἔχθρα ἐμοὶ καὶ ἐκείνῳ οὐδεμία ἦν πλὴν ταύτης, οὔτε χρημάτων ἕνεκα ἔπραξα ταῦτα, ἵνα πλούσιος ἐκ πένητος γένωμαι, οὔτε ἄλλου κέρδους οὐδενὸς πλὴν τῆς κατὰ τοὺς νόμους τιμωρίας. ἐγὼ τοίνυν ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν ἅπαντα ἐπιδείξω τὰ ἐμαυτοῦ πράγματα, οὐδὲν παραλείπων, ἀλλὰ λέγων τάληθῆ· ταύτην γὰρ ἐμαυτῷ μόνην ἠγοῦμαι σωτηρίαν, εἰ ἂν ὑμῖν εἰπεῖν ἅπαντα δυνηθῶ τὰ πεπραγμένα.

(Λυσίας, Ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου ἀπολογία §§ 1-5)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι + αιτιατική = θεωρώ κάτι σημαντικό / δίνω μεγάλη αξία σε κάτι

ἔστιν ὅς / ὅστις = κάποιος (ομοίως και στα άλλα δύο γένη: ἔστιν ἧ / ἧτις = κάποια, ἔστιν ὅ / ὅ τι = κάτι). Αντιστρόφως, οὐκ ἔστιν ὅς / ὅστις = κανείς κ.ο.κ.

ἐπιτηδεύω + αιτιατική = πράττω, επιδιώκω, ἔχω κάτι ως συνήθεια

μέγιστα δυνάμενος = άνθρωπος με μεγάλη επιρροή / δύναμη στην πόλη του

τυγχάνω + γενική = επιτυγχάνω, κατορθώνω, αποκτώ, απολαμβάνω, υποφέρω, υφίσταμαι

συγγνώμη, ἧ = συγχώρηση, συγκατάβαση, κατανόηση, ανοχή

τιμωρία, ἧ = τιμωρία, βοήθεια

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

I. Τονισμός

Οι τόνοι είναι τρεις:

α. η οξεΐα (´), π.χ. μέτοικος

β. η βαρεία (`), π.χ. ἀγρός

γ. η περισπωμένη (~), π.χ. τῶν γυναικῶν

- Γενικοί κανόνες τονισμού

1. Καμία ελληνική λέξη δεν τονίζεται πέρα από την προπαραλήγουσα: **λύομεν, ἐλύομεν, γίγνομαι, συγγίγνομαι.**

2. Η προπαραλήγουσα δεν τονίζεται, όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη: **ὁ μέτοικος, ἀλλά τοῦ μετοίκου.**

3. Κάθε βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει πάντα οξεΐα: **ἔθος, ὄρος, λέγω.**

4. Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει πάντα οξεΐα: **σύμμαχος, θάλασσα, κοράλλιον.**

5. Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει οξεία, αν είναι και η λήγουσα μακρόχρονη: **τοῖς δήμοις, μήτηρ, βραβεύω.**

6. Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, αν είναι η λήγουσα βραχύχρονη: **Ξενοφῶντος, πλήθος, κλήρος, παῖζε.**

7. Βαρεία αντί οξείας παίρνει μόνο η λήγουσα μιας λέξης, όταν δεν ακολουθεί σημείο στίξης ή εγκλιτική λέξη: ἐπιδείξω τὰ ἑμαυτοῦ πράγματα οὐδέν παραλείπων.

II. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων

1. Συναίρεση (στο εσωτερικό της λέξης):

Συναίρεση ονομάζεται η συγχώνευση (α) δύο αλληλάλληλων φωνηέντων ή (β) ενός φωνηέντος και ενός διφθόγγου σε ένα μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο: **κτάομαι > κτῶμαι, νό-ος > νοῦς, τιμάει > τιμᾶ.**

Συναιρέσεις:

$\alpha + \varepsilon \text{ ή } \eta = \bar{\alpha}$

$\alpha + \varepsilon\iota \text{ ή } \eta = \alpha$

$\alpha + \omicron \text{ ή } \omega \text{ ή } \omicron\upsilon = \omega$

$\alpha + \omicron\iota = \varphi$

$\varepsilon + \varepsilon = \varepsilon\iota$

$\varepsilon + \omicron = \omicron\upsilon$

$\varepsilon + \text{δίφθογγος ή μακρό φωνήεν} = \text{δίφθογγος ή μακρό φωνήεν (π.χ. } \varepsilon + \omicron\iota = \omicron\iota, \varepsilon + \omega = \omega, \text{ κ.ο.κ.)}$

$\eta + \varepsilon \text{ ή } \eta = \eta$

$\eta + \varepsilon\iota \text{ ή } \eta = \eta$

$\eta + \omicron \text{ ή } \omega \text{ ή } \omicron\upsilon = \omega$

$\eta + \omicron\iota = \varphi$

ο + ε ή ο ή ου = ου

ο + η ή ω = ω

ο + ει ή η ή οι = οι

2. Κράση:

α. Κράση ονομάζεται η συναίρεση του τελικού φωνήεντος ή διφθόγγου μίας λέξης με το αρχικό φωνήεν ή δίφθογγο της αμέσως επόμενης και, κατά συνέπεια, η συγχώνευση των δύο αυτών λέξεων σε μία. Πάνω από το φωνήεν ή τη δίφθογγο που προκύπτει από την κράση μπαίνει ένα σύμβολο όμοιο με την ψιλή, η κορωνίδα ('): **τὰ ἀγαθά > τὰγαθά, καὶ ἐγὼ > κάγω.**

β. Αντί κορωνίδας τοποθετούμε δασεία, αν η πρώτη λέξη αποτελείται μόνο από ένα φωνήεν ή δίφθογγο δασυνόμενο: **ὁ ἀνὴρ > ἀνήρ, ὁ ἄνθρωπος > ἄνθρωπος.**

γ. Κράση με την ακόλουθη λέξη υφίστανται συνήθως:

- τύποι του άρθρου και της αναφορικής αντωνυμίας **ὅς, ἧ, ὅ** που λήγουν σε φωνήεν ή δίφθογγο: **ὁ ἀνὴρ > ἀνήρ, τὸ ὄνομα > τοῦνομα, οὗ ἕνεκα > οὔνεκα.**

- το κλητικό επιφώνημα **ὦ**: **ὦ ἀγαθέ > ὠγαθέ.**

- η αντωνυμία **ἐγὼ** με τα ρήματα **οἶδα** και **οἶμαι**: **ἐγὼ οἶδα > ἐγῶδα, ἐγὼ οἶμαι > ἐγῶμαι.**

- η πρόθεση **πρὸ** και ο σύνδεσμος **καί**: **πρὸ ἔργου > προῦργου, καὶ ἀγαθός > κάγαθός.**

- ο σύνδεσμος **μέντοι** με το μόριο **ἄν**: **μέντοι ἄν > μεντᾶν.**

δ. Κανόνες σχηματισμού κράσης:

- Μετά την κράση χάνεται ο τόνος της πρώτης από τις συγχωνευόμενες λέξεις και το πνεύμα της δεύτερης, στη θέση του οποίου μπαίνει η κορωνίδα ή η δασεία: **τοῦ ἀνδρός > τάνδρός, ἃ ἐγὼ > άγω.**

- Αν η δεύτερη λέξη είναι άτονη, τότε δεν έχει τόνο ούτε η συλλαβή της λέξης που προκύπτει από την κράση: **καὶ ἔν: κάν** (αλλά **καὶ ἄν > κᾶν**).

Σημείωση: Η αόριστη αντωνυμία **ἕτερος** κατά την κράση με το προηγηθέν άρθρο χρησιμοποιεί τον αρχαιότερο τύπο **ἄτερος: τοῦ ἑτέρου > θάτέρου** (ή και χωρίς κορωνίδα **θατέρου**).

3. Ἐκθλιψη:

α. Ἐκθλιψη ονομάζεται η αποβολή του τελικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης προ του αρχικού φωνήεντος ή διφθόγγου της αμέσως επόμενης λέξης. Σημείο της έκθλιψης είναι η απόστροφος ('): **παρὰ ἡμῖν > παρ' ἡμῖν, οἱ δὲ ἄλλοι > οἱ δ' ἄλλοι.**

β. Αν το φωνήεν που παθαίνει έκθλιψη τονίζεται, τότε:

- στις προθέσεις και τους συνδέσμους χάνεται: **ἐπὶ αὐτοῦ > ἐπ' αὐτοῦ, δὲ ὅμως > δ' ὅμως.**

- στις υπόλοιπες λέξεις ανεβαίνει στην παραλήγουσα: **πολλὰ ἠπίστατο > πόλλ' ἠπίστατο, φημὶ ἐγὼ > φήμ' ἐγώ.**

γ. Το ψιλό σύμφωνο (**κ, π, τ**) που απομένει ως τελικό μετά την έκθλιψη τρέπεται στο αντίστοιχό του δασύ (**χ, φ, θ**), αν η επόμενη λέξη αρχίζει από δασυνόμενο φωνήεν ή δίφθογγο (**συμπνευματισμός**):

κ > χ: **νύκτα ὅλην > νύχθ' ὅλην**

π > φ: **ἐπὶ ἑνός > ἐφ' ἑνός**

τ > θ: **κατὰ ἡμέραν > καθ' ἡμέραν**